

Власенко О., Савінська Н. Особистісно-зорієнтований підхід в практиці роботи національних освітніх систем //Тенденції модернізації національних освітніх систем: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – (С. 132-135)

ОСОБИСТІСНО-ЗОРИЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ПРАКТИЦІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

Сьогодні Україна впевнено крокує до світового освітнього простору. Пріоритетним напрямом сучасної освіти є активізація освітньої політики, спрямованої на гармонійне виховання підростаючого покоління. Розбудова національної системи освіти ставить перед школою завдання виховати освічену, духовно багату особистість. При цьому маємо на увазі, що «...освіченим є не просто випускник..., який вивчив науки, що там викладали, а людина, здатна до співпереживань, готова до вільного гуманістично орієнтованого вибору, індивідуального зусилля і самостійної, компетентної і відповідальної дії в політичному, економічному, професійному і культурному житті» (С. Гончаренко).

Відтак шкільний освітній процес має бути зорієнтований не просто на здобуття знань, а на духовний розвиток особистості. У такому разі в організації школи виокремлюються дві орієнтації: перша – на певні, задані зовні, стандарти, друга – на природний розвиток дитини. Орієнтація на стандарти слугує інтересам суспільства, зацікавленого в добре підготовлених до роботи в умовах високих технологій і глобальної економіки фахівцях із заданим переліком якостей. Орієнтація ж на природний розвиток дитини – це врахування насамперед її потреб, інтересів, здібностей.

Саме тому перед науковцями, теоретиками і практиками стоїть завдання розробки ефективної освітньо-виховної системи з урахуванням світового педагогічного досвіду. Сьогодні існує чимало методик, спрямованих на всебічний розвиток особистості, проте чи не найпопулярнішою є технологія особистісно зорієнтованого навчання. Розробка теорії ОЗОН розпочалася наприкінці ХХ століття, на сьогодні існують декілька концепцій як у Росії, так і в Україні. Найбільш відомі: культурологічна концепція Є. Бондаревської, особистісно орієнтована (особистісно розвивальна) освіта В. Серикова, особистісно орієнтоване розвивальне навчання І. Якиманської, практико-орієнтована концепція особистісно орієнтованого освітнього процесу М. Кузнєцова, особистісно розвивальне навчання Є. Шиянова та І. Котової, особистісно зорієнтоване навчання М. Алексеєва, семестрово-блочно-залікова система С. Подмазіна. Серед вітчизняних варто відзначити також концепції І. Беха, Н. Бібік, М. Гузика, В. Рибалка, О. Савченко.

В залежності від того, у світлі якої науки цей підхід розглядається, він має різну концептуально- понятійну структуру.

Так, філософія сучасної освіти досліджує цей підхід за допомогою категорій духовних потреб особистості, духовності і механізмів її виховання, свободи, саморозвитку, самосвідомості, цілісності, діалогу, різних форм самовиявлення особистості (Г. Батіщев, І. Бех, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кемеров, В. Кремень, В. Лутай, В. Огнев'юк, М. Полані, М. Романенко, О. Савченко, О. Сухомлинська, Г. Шевченко та ін.).

Психологічна наука концепцію особистісно орієнтованого навчання представляє через розкриття питань про сутність і функції особистості в життєдіяльності людини, про механізми її становлення і розвитку, про смислову сферу особистості, рефлексію, переживання і діалог як механізми створення особистісного досвіду (Л. Анциферова, Р. Гонсалес, В. Давидов, Є. Ільїн,

Г. Ковальов, А. Маслоу, А. Петровський, К. Роджерс, Р. Стернберг, В. Слободчиков, С. Степанов, Е. Еріксон та ін.).

У педагогіці особистісно орієнтований підхід розглядається засобами визначення категорій мета і зміст освіти, методи навчання та конкретні технології, діяльності учителя та учнів, критерії ефективності освітнього процесу. Фундаментальні дослідження у цьому напрямі проводилися М. Алексеевим, Е. Бондаревською, В. Загвязинським, В. Краєвським, В. Ільїним, С. Подмазіним, Б. Порусом, В. Серіковим, Г. Селевко, В. Сластьоніним, А. Хуторським, І. Якіманською та ін.

Освіта, яка повернута до людини, стверджує Є. Бондаревська, має допомогти їй визначитися з особистісними смислами буття: вірою, надією, любов'ю, можливістю творчості, успіху, розвитку, спілкуванням з природою, людьми, самореалізацією у культурі. Розвиток особистості не можна зводити тільки до розвитку мислення, бо мислення є когнітивною, позаособистісною рисою людини. Є. Бондаревська визначає відмінність особистісно орієнтованого навчання від традиційного тим, що його головним завданням є «проживання дітьми ідеалів, смислів культури як смислів власного життя, власної долі».

Найважливішими ознаками особистісно орієнтованого навчання академік О. Я. Савченко вважає багатоваріативність методик і технологій, уміння організовувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінності емоційного благополуччя, позитивного ставлення до світу, тобто внутрішньої мотивації.

Мета такого навчання – гармонійне формування і всебічний розвиток особистості українського громадянина, повне розкриття його творчих сил, набуття власного «Я», неповторної індивідуальності. Він має стати суб'єктом життєдіяльності, професійної діяльності, а не опанувати тільки певну сукупність загальнонаукових і професійних знань, навичок і вмінь. Для цього педагог повинен допомогти учневі знайти самого себе, підтримати та розвинути людину в людині, закласти в неї механізми адаптації, самовизначення, саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення в умовах навчально-пізнавальної діяльності, які сприятимуть становленню творчої особистості.

Перехід школи до 12-річної освіти об'єктивно потребує переведення освітнього процесу на технологічний рівень, вибір індивідуальних маршрутів навчання. Особливо продуктивні серед них особистісно зорієнтовані педагогічні технології. Їхня ефективність залежить від того, якою мірою реалізує свій життєвий потенціал учень, як враховано його вікові та індивідуальні психологічні особливості. Звідси – пріоритет суб'єктивно осмисленого навчання порівняно з інформаційним навчанням, спрямованість на розвиток в учнів множинності суб'єктивних картин світу, на „противагу однозначним” програмним уявленням, діагностика особистісного розвитку, ситуаційне проектування, введення навчальних завдань у контекст життєвих проблем.

Інноваційний освітній простір ХХІ століття визначатимуть особистісно зорієнтоване навчання, проектні, ігрові технології кооперативного навчання, технологій дистанційного навчання. Саме ці технології озброять учнів ключовими компетенціями так необхідними для життя.

Особистісно зорієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність, суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти (І. Якіманська). Особистісно зорієнтований підхід поєднує навчання й виховання в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту розвитку дитини, підготовку її до життєтворчості.

17–18 квітня 2013 року у Новограді-Волинському Житомирської області відбувся III Всеукраїнський фестиваль педагогічних ідей «Мій особистісно

зорієнтований урок», присвячений проблемі становлення суб'єктності учня-читача в умовах особистісно зорієнтованого навчання.

За роки свого існування (започатковано фестиваль в квітні 2010 року) форум став справжньою школою педагогічної майстерності, передового досвіду, центром поширення кращого в педагогічній практиці. Завдяки фестивалю педагоги мають можливість задовольнити свої потреби у професійній і особистісній самореалізації, продемонструвати педагогічні знахідки і досягнення через різноманітні види діяльності, ознайомитися з найкращими надбаннями колег із різних регіонів України.

Цьогоріч участь у фестивалі взяли делегації педагогів-практиків, науковців, методистів, управлінців, керівників навчальних закладів із Одеси, Дніпропетровська, Львова, Чернівців, Сум, Полтави, Рівного, Києва, Вінниці, Запоріжжя, Тернополя, Житомира, Луганська, Чернігова, Луцька – усього більше 300 учасників.

Було проведено відкриті уроки, майстер-класи, організовано роботу у 9 проблемних лабораторіях, де здійснювався пошук нових ідей для розв'язання актуальних проблем особистісно зорієнтованого навчання.

Інформаційний супровід Фестивалю забезпечувався Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського. Фахівцями бібліотеки підготовлено рекомендаційний бібліографічний список літератури «Становлення суб'єктності учня-читача в умовах особистісно зорієнтованого навчання», який складається з 5 розділів:

- I. Загальні питання особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання.
- II. Формування загальнонавчальних умінь учня основної школи.
- III. Оцінювання в умовах особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання.
- IV. Проектна діяльність як засіб формування самостійності учня-читача.
- V. Застосування елементів дебатних технологій як засобу формування критичного мислення школярів.

Особистісно орієнтованим процесом навчання у сучасній педагогіці визначають той, що засобами спільної діяльності учителя і учнів забезпечує їх індивідуальну продуктивну самореалізацію. Таке навчання не є формуванням особистості з певними якостями, а є процесом творення умов для повноцінного виявлення і відповідно розвитку особистісних функцій вихованців. У зв'язку з усім вищезазначеним ми можемо дійти висновку, що особистісно орієнтоване навчання - це такий тип взаємодії учителів та учнів (у процесі діяльності, спілкування, переживання, самоусвідомлення), при якому цілі, зміст, методи, форми і засоби навчання призводять до обов'язкових позитивних функціональних і психологічних результатів, спрямовують особистість (і учня, і учителя) на шлях розвитку, самовизначення, самоусвідомлення, самореалізації, допомагають долати вікові соціально-психологічні кризи.

Отже, обґрунтоване використання основних ідей і рекомендацій особистісно орієнтованого навчання з урахуванням особливостей і змісту сучасного етапу формування національної системи освіти, характеру майбутньої професійної діяльності учнів сприятиме вихованню духовно багатой, національно свідомої особистості українського громадянина, суб'єкта повноцінної суспільної життєдіяльності.

Література

1. Баранецька, Н. Урок у технології особистісно зорієнтованого навчання / Ніна Баранецька // Школа. – 2011. – № 6. – С. 37–38.
2. Вайновська, М. К. Майстерність організації особистісно орієнтованих технологій у виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.

3. Даниленко, І. В. Навчання в співпраці як різновид особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземної мови / І. В. Даниленко // Англ. мова та л-ра. – 2012. – № 4. – С. 2–4.
4. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. Освіта України, 2002.
5. Особистісно орієнтована освіта в школі : інформ.-метод. бюл. // Почат.освіта. – 2008. – Лют. (№ 6). – С. 7–10.